

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Tillaxodjayeva Hurshida Djumavayevna</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINUNG O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	16-24
<i>A'zamova Mahliyo Panji qizi</i> ARIYANAM VAYJA GEOGRAFIK NOM TARIXI	25-29
<i>Xo'jageldiyev Ibodulla Mamaradjab o'g'li</i> DEMOGRAFIK XAVF XATARNI PAYDO QILADIGAN SHART – SHAROIT VA OMILLAR	30-34
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> SUG'D TARIXIY GEOGRAFIYASIGA DOIR MULOHAZALAR (AHAMONIYLAR DAVRI MISOLIDA)	35-39
<i>Boboqulov Oxunjon Axmat o'g'li</i> O'ZBEKISTON SSR NING AFRIKA DAVLATLARI BILAN ILMIY-TEXNIKAVIY HAMKORLIGI	40-44
<i>Салаев Ихтиёр Бахтиёрлович</i> ХОРАЗМ ИМОРАТСОЗЛИГИДА ҒИШТНИНГ ТАЙЁРЛАНИШ УСУЛЛАРИ	45-49
<i>Бабажанова Дилрабо Ражаповна</i> “ЁДГОРГА ЕТИШИНГ!”	50-56
<i>Тўйчибоев Баходир Босимович, Абдуматов Алишер Ахматкулович</i> АКАДЕМИК АБДУЛАҲАД МУҲАММАДЖОНОВ ФАОЛИЯТИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ МАСАЛАСИ	57-61
<i>Atavullayeva Shaxlo Musoyevna</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI.....	62-66
<i>Xolliyev Azizbek Go'zalovich</i> ROSSIYA TASHQI IQTISODIY ALOQALARINING MOLIYAVIY JIHATLARI (XIX ASRNING OXIRGI CHORAGI - XX ASR BOSHI)	67-73

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>To'uchiyev Elnurjon Kosim o'g'li</i> RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI: MIKROMOLIYALASHTIRISH, FINTECH VA INNOVATSION MOLIYAVIY MAHSULOTLARNING ROLINI OSHIRISH	74-79
<i>Зарипов Хуршид Закир ўғли</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШ ЙЎЛЛАРИ	80-86

Pazildinov Muxiddin Maxammadin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 87-100

Aytiyeva Sevara Allaberdiyevna

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUB'EKT LARI TOMONIDAN YUK TASHISH XIZMATI KO'RSATISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 101-104

Isayev Atabek Djurabayevich

MONETAR REJIMLARINING TURLARI VA O'ZBEKISTONNING INFLYATSION TARGETLASHGA O'TISHI 105-112

Алиева Надирахон Абдумаликовна

ИПАКЧИЛИК КОРХОНАЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 113-120

Ruziyev Zafar Ikramovich

KAPITAL BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 121-127

Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLATNING MOLIYAVIY – INVESTITSION SIYOSATI VA QABUL QILINGAN IQTISODIY ISLOHOTLAR 128-134

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sultonova Shakhnoza

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY TARBIYANI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 135-140

Razzoqova Shohsanam

MARKAZIY OSIYO DINLARI 141-147

Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamaraximov Kahramon Xaltuxtashevich

YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARINI MAFKURAVIY TAHDIDLARDAN ASRASHNING MA'NAVIY-MA'RIFIY ASOSLARI 148-154

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Кўчимов Шухрат Норқизилович

ЎЗБЕКISTONDA ДАВЛАТ ТИЛИ РИВОЖИНИНГ МУҲИМ МАСАЛАЛАРИ 155-158

Рузиева Ситора Асроровна

РОЛЬ КОНЦЕПТА «СЕМЬЯ» В ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ ЗАПАДА И ВОСТОКА 159-163

Мирсагатова Покиза Авазбек қизи

ОБРАЗЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИ ТАРЖИМА ҚИЛИШДАГИ МУАММОЛАР 164-170

Jurayeva Shalolaxon Xusanboyevna

MUALLIF NUTQI VA DIALOGIK NUTQ SHAKLLARINING TARIXIY ROMANLARDAGI FUNKSIYASI 171-175

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna

J. BAYRON VA M. LERMONTOV SHE'RLARINING QISYOSLI TAHLILI 176-179

Jovbo'riyeva Saodat O'ktamovna

INGLIZ TILIDA PSIXOLOGIK TERMINLARNING YASALISH USULLARI TAHLILI 180-184

<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> “BOYLIK” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	185-191
<i>Sanakulov Zayniddin</i> ONOMASTIKADA ONIMIZATSIYA VA APELLYATIVIZATSIYANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> TEODOR DRAYZERNING “BAXTIQARO KERRI” ROMANIDA PSIXOLOGIYA VA AXLOQ PRIZMASI ORQALI ISTAKNING ISTEZHOSINI O'RGANISH	198-205
<i>Xudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA «RAQS» TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> O'ZBEK TILIDA ATTORLIK LEKSIKASINING MAVZUVIY GURUHLARI	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT “LOVE” IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrux</i> JIN RIZNING “WIDE SARGASSO SEA” ASARIDA INTERTEKSTUALLIK	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z BIRIKMALARINING SINTAKTIK MUNOSABATLARI	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> JON GOLSUORSINING “FORSAYTLAR HAQIDA SAGA” ASARINING EPIK TURKUMGA XOS XUSUSIYATLARI	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN IDEN ASARINING JEK LONDON HAYOTIDAGI AKSI	240-243
<i>Mustafoqulov Ro'ziqul Boynazarovich</i> ERTAKLARDA AN'ANAVIY TASVIRLAR	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> NEMIS TILIDAGI QORA VA OQ RANG KOMPONENTLI FRAZELOGIZMLARNING O'ZBEK TILIGA BERILISHI VA ULARNING SEMANTIK TADQIQI	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> MUQOBILSIZ LEKSIKANING TARJIMA MUAMMOSI: LINGVOMADANIY TAHLIL	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> TURLI TIZIMLI TILLARDA OLMA LEKSEMASINING QIYOSIY-CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> HOZIRGI ZAMON NEMIS TILIDA ILOVALI ELEMENTLARNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGIYA TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA	270-273

<i>Xudoynazarova O'g'lonoy Allamurodovna</i> DINIY BARQAROR BIRLIKLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIK TADQIQOTLARDA BADIY MATN MUALLIFI OBRAZINING O'RGANILISHI	278-282
<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> AVIATSIYAGA OID TERMINLARNING LEKSIKOGRAFIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	283-286
<i>Sultonqulova Feruza Bobonazarovna</i> AN'ANAVIY TOSH OBRAZINING TALQINLARI XUSUSIDA	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> KETMA-KET TARJIMADA KOGNITIV YONADSHUVI VA ESLAB QOLISH USULLARI.....	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> «BURCH» KONSEPTINING ETNIK, MILLIY-MADANIY TALQINI.....	297-300
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> BLOKCHEYN KRIMINALISTIKASI: MARKAZSIZLASHTIRISH DAVRIDA KIBER JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKSIYA CHEGARALARINI BELGILASHNING ILMIY NAZARIY MASALALARI	309-315
<i>Raxmatova Xonzodabegim Utkir qizi</i> KIBER HUQUQ SOHASIDAGI YURISDIKSIYA VA XALQARO HAMKORLIKNING NAZARIY- HUQUQIY ASOSLARI	316-323
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> METAVERSE PLATFORMALARIDA SHAXSIY MA'LUMOTLAR VA MAXFIYLIK MASALALARI	324-330
<i>Baxromova Laylo Rayim kizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SAYLOV TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	331-336
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Сафарова Замира Михлиевна</i> ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У УЧАЩИХСЯ 10-11-Х КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ	337-342
<i>Нурманов Абдиназар Ташбаевич, Каримов Мусулмонкул Бахриддинович</i> ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА К ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНИКЕ ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARDA EGILUVCHANLIK VA CHAQQONLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH.....	348-352
<i>Xayritdinov Otabek Murotjon o'g'li</i> MADANIY ANTROPOLOGIYANING GUMANITAR FANLAR INTEGRATORI SIFATIDAGI	

O'RNI	353-357
<i>Kalmenov Jalg'asbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA KASBIY MAHORATI	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> TABIIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA YORDAM BERUVCHI OMILLAR	362-367
<i>Ibragimova Dildora</i> MAXSUS MAQSADLARDA INGLIZ TILINI O'RGANISH VA O'RGATISH JARAYONIDA TEXNIKA OLIV O'QUV YURLARI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANLARINI O'QITISHDA – EKSKURSIYANING O'RNI	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> FIZIKA FANIDAN MASALALAR YECHISHDA SIMULYATOR DASTURLARIDAN FOYDALANISH	378-383
<i>Xusmatova Xalusa Faatovna</i> ВИКТОРИНА ПО КОЛЛОИДНОЙ ХИМИИ: РАЗВИВАЕМ ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA SHET TILLARI O'QITISHNING PSIXOLOGIK- METODOLOGIK KONTSEPTSIYASI	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSİYASINING LINGVODIDAKTIK ANAMIYATI	394-399
<i>Uralova Nurxon Mahadovna</i> ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ АСОСИДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ АМАЛГА ОШИРИШ	400-404
<i>Berдиева Ойгул Бекмуратовна</i> НОЕВКЛИД ГЕОМЕТРИЯЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЁРДАМИДА МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ МЕТОДИК ТАЙЁРЛАШ	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> TALABALARDA MUSTAQIL TALIM KO'NIKMALARINI O'ZLASHTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY KO'RINISHI	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ИНСОН RESURSLARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLAR	417-423
<i>Burхиев Олимжон Бобоевич</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	424-429

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Special Issue 3 (may, 2024). -430 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Tillakhodjayeva Hurshida Djumavayevna

FEATURES OF FAMILY AND MARRIAGE RELATIONS IN TURKESTAN AND DEMOGRAPHIC PROCESSES IN THE REGION AFTER THE INVASION OF THE RUSSIAN EMPIRE 16-24

A'zamova Mahliyo Panji kizi

HISTORY OF ARIYANAM VAYJA GEOGRAPHICAL NAME 25-29

Khojageldiyev Ibodulla Mamaradjab ogli

DEMOGRAPHIC PERIL CAUSES DANGER CONDITION - CONDITIONS AND FACTORS 30-34

Norboyev Sarvar Kaxramon ugli

REMARKS ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF SUGDH (IN THE CASE OF THE ACHAEMENID ERA) 35-39

Babakulov Okhunjon Akhmat ogli

SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION OF THE UZBEKISTAN SSR WITH AFRICAN COUNTRIES 40-44

Salaev Ikhtiyor Bakhtiyorovich

METHODS OF MAKING BRICKS IN KHOREZM ARCHITECTURE 45-49

Babajanova Dilrabo Rajapovna

“FOLLOW TO YADGAR!” 50-56

Tuychiboev Bakhodir Bosimovich, Abdumatov Alisher Akhmatkulovich

THE ISSUE OF UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY IN THE ACTIVITY OF ACADEMIC ABDULAHAD MUHAMMADJONOV 57-61

Atavullayeva Shakhlo Musayevna

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN 62-66

Kholliev Azizbek Guzalovich

FINANCIAL ASPECTS OF RUSSIA'S EXTERNAL ECONOMIC LINKS (LAST QUARTER OF THE 19th CENTURY - BEGINNING OF THE 20th CENTURY) 67-73

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Tuychiyev Elnurjon Kosimovich

OPPORTUNITIES TO USE FINANCIAL SERVICES IN DEVELOPING COUNTRIES: ENHANCING THE ROLE OF MICROFINANCE, FINTECH AND INNOVATIVE FINANCIAL PRODUCTS 74-79

Zaripov Khurshid Zakir ogli

WAYS TO ASSESS THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AND THE LEVEL OF EFFECTIVE USE OF IT IN KHORAZM REGION 80-86

Pazildinov Mukhiddin Makhammedin ogli

DEVELOPMENT TENDENCIES OF ELECTRONIC COMMERCE IN UZBEKISTAN 87-100

<i>Aйтиева Sevara Allaberdiyevna</i> IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF THE PROVISION OF CARGO TRANSPORTATION SERVICES BY SMALL BUSINESS SUBJECTS IN UZBEKISTAN	101-104
<i>Isaev Atabek Djurabayevich</i> TYPES OF MONETARY REGIMES AND UZBEKISTAN'S TRANSITION TO INFLATION TARGETING	105-112
<i>Alieva Nadirakhan Abdumalikovna</i> OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE MANAGEMENT PROCESS OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERIKING ENTERPRISES	113-120
<i>Ruziev Zafar Ikramovich</i> WAYS TO DEVELOP CAPITAL MARKET INFRASTRUCTURE	121-127
<i>Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek</i> STATE FINANCIAL - INVESTMENT POLICY AND ACCEPTED ECONOMIC REFORMS IN THE DIGITAL ECONOMY	128-134
09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES	
<i>Sultonova Shakhnoza</i> THE ROLE OF THE JADIDISM MOVEMENT IN PROMOTING NATIONAL EDUCATION	135-140
<i>Razzakova Shahsanam</i> THE RELIGIONS OF CENTRAL ASIA	141-147
<i>Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamarakhimov Khakhramon Khaltukhtashevich</i> THE SPIRITUAL AND EDUCATIONAL BASIS OF PROTECTING YOUNG PEOPLE OF NEW UZBEKISTAN FROM IDEOLOGICAL THREAT	148-154
10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES	
<i>Kuchimov Shukhrat Norkizilovich</i> IMPORTANT ISSUES OF STATE LANGUAGE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN	155-158
<i>Ruzieva Sitara Asrorovna</i> THE ROLE OF THE CONCEPT “FAMILY” IN THE LINGUOCULTURES OF THE WEST AND EAST	159-163
<i>Mirsagatova Pokiza Avazbek kizi</i> DIFFICULTIES IN TRANSLATING FIGURATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS	164-170
<i>Jurayeva Shalolakhon Khusanboyevna</i> THE FUNCTION OF THE AUTHOR’S SPEECH AND DIALOGICAL FORMS OF SPEECH IN HISTORICAL NOVELS	171-175
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF J. BYRON AND M. LERMONTOV’S POETRY	176-179
<i>Jovbo’riyeva Saodat O’ktamovna</i> ANALYSIS OF FORMING PSYCHOLOGICAL TERMS IN ENGLISH	180-184
<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "WEALTH"	185-191

<i>Sanakulov Zayniddin</i> LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PROPRIALISATION AND APPELLATIVISATION IN ONOMASTICS	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> EXPLORATION OF IRONY OF DESIRES THROUGH THE LENS OF PSYCHOLOGY AND MORALITY IN THEODORE DREISER'S NOVEL "SISTER CARRIE"	198-205
<i>Khudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> LINGUISTIC FEATURES OF «DANCE» TERMINOLOGY IN UZBEK AND ENGLISH	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> THEMATIC GROUPS OF THE PERFUMERY LEXICON IN THE UZBEK LANGUAGE	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT "LOVE" IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrukh</i> EXPLORING INTERTEXTUALITY IN JEAN RHYS "WIDE SARGASSO SEA"	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> SYNTACTIC RELATIONSHIPS OF WORD COMBINATIONS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> FEATURES OF JOHN GALSWORTHY'S EPIC SERIES THE FORSYTH SAGA	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN EDEN'S REFLECTION ON THE LIFE OF JACK LONDON	240-243
<i>Ruzikul Mustafokulov Boynazarovich</i> TRADITIONAL IMAGES IN FAIRY TALES	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> TRANSLATION OF GERMAN BLACK AND WHITE PHRASEOLOGISMS INTO UZBEK LANGUAGE AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> THE TRANSLATION PROBLEM OF NON-EQUIVALENT LEXICON: A LINGUOCULTURAL ANALYSIS	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> COMPARATIVE-CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE APPLE LEXEM IN DIFFERENT SYSTEMIC LANGUAGES	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> LINGUOPRAGMATIC PROPERTIES OF ADJUNCTIVE ELEMENTS IN MODERN GERMAN	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF RESEARCH	270-273
<i>Khudoynazarova Oglonoy Allamurodovna</i> SEMANTIC CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS STABLE UNITS	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> THE STUDY OF THE PROBLEM OF THE IMAGE OF THE AUTHOR OF A LITERARY TEXT IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH	278-282

<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> LEXICOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF AVIATION TERMS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES)	283-286
<i>Sultankulova Feruza Bobonazarovna</i> ON THE INTERPRETATIONS OF THE TRADITIONAL STONE IMAGE	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> COGNITIVE PROCESSING AND MEMORY TECHNIQUES IN CONSECUTIVE INTERPRETATION	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	297-300
12.00.00 – LAW	
<i>Abdullayeva Sabokhat Asatullo qizi</i> BLOKCHeyN FORENSICS: A MODERN APPROACH TO CYBER CRIME INVESTIGATION IN AN ERA OF DECENTRALIZATION	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> SCIENTIFIC THEORETICAL ISSUES OF DETERMINING THE BOUNDARIES OF JURISDICTION IN CYBER SECURITY AND CYBER SPACE	309-315
<i>Rakhmatova Khanzodabegim Utkir kizi</i> THEORETICAL-LEGAL BASIS OF JURISDICTION AND INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CYBER LAW	316-323
<i>Gulomov Shokhruxh Islomjon ogli</i> PERSONAL INFORMATION AND PRIVACY ISSUES ON THE METAVERSE PLATFORMS..	324-330
<i>Bakhromova Laylo Rayim kizi</i> SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE ELECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	331-336
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Safarova Zamira Mihlievna</i> FORMATION OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN STUDENTS OF 10-11TH GRADES BY MEANS OF NATIONAL PRECEDENT TEXTS	337-342
<i>Nurmanov Abdinazar Tashbaevich, Karimov Musulmonkul Bakhriddinovich</i> PRACTICAL ASPECTS OF PREPARING A FUTURE RUSSIAN LANGUAGE TEACHER FOR TECHNOLOGY AND EFFECTIVE COMMUNICATION TECHNIQUES	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> DEVELOPING FLEXIBILITY AND RESILIENCE IN CHILDREN	348-352
<i>Khayritdinov Otabek Murotjon ogli</i> THE ROLE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY AS AN INTEGRATOR IN THE SYSTEM OF HUMANITIES	353-357
<i>Kalmenov Jalgasbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> PEDAGOGICAL METHOD AND PROFESSIONAL SKILLS IN A MUSIC LESSON	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> FACTORS HELPING TO DEVELOP STUDENTS CREATIVE SKILLS IN NATURAL SCIENCE TEACHING	362-367

<i>Ibragimova Dildora</i> DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF TECHNICAL UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF LEARNING AND TEACHING ENGLISH FOR SPECIAL PURPOSES	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ikhtiyorovna</i> THE ROLE OF THE EXCURSION IN TEACHING THE SCIENCES OF PHYSICS AND ASTRONOMY	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> USING SIMULATION PROGRAMS IN SOLVING PHYSICS PROBLEMS	378-383
<i>Khalisa Faitovna Khismatova</i> QUIZ ON COLLOIDAL CHEMISTRY: DEVELOPING LOGICAL THINKING OF STUDENTS	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> PSYCHOLOGICAL AND METHODOLOGICAL CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL CHILDREN	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE	394-399
<i>Uralova Nurkhan Makhadovna</i> IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION	400-404
<i>Berdieva Aygul Bekmuratovna</i> PROVIDING PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS WITH THE HELP OF ELEMENTS OF NON-EUCLIDEAN GEOMETRIES	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> MODERN VIEW OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN MASTERING INDEPENDENT LEARNING SKILLS IN STUDENTS	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> INNOVATION PROCESSES IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	417-423
<i>Burkhiev Olimjon Boboevich</i> SYSTEM OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGY AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN A UNIVERSITY	424-429

Received: 05 May 2024
Accepted: 10 May 2024
Published: 25 May 2024

Article / Original Paper

LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE

Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna

Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, PhD, Chirchik State Pedagogical University

E-mail: zamira@cspu.uz

Abstract. In this article, we consider the ideas about the emergence of the concept of intercultural communication, as a science, and as an approach to teaching foreign languages.

Key words: intercultural communication, foreign language teaching didactics, country studies, "understanding others", communicative competence, intercultural competence

MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINING LINGVODIDAKTIK AHAMIYATI

Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD. CHDPU "Nemis tili" kafedraasi v.b.dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqot tushunchasi, fan sifatida, hamda xorijiy tillarni o'qitishning yondashuvi sifatida paydo bo'lishi haqida fikrlarni ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, xorijiy tillarni o'qitish didaktikasi, mamlakatshunoslik, "o'zgalarni tushunish", kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI3Y2024N65>

Kirish. Xorijiy tillarni o'qitishda turli madaniyatlar o'rtasida uchraydigan qarama-qarshilik muammolari multi madaniyatli jamiyatda yoki bir madaniyat vakillarining boshqa madaniyat doirasida (bu yerda makon nazarda tutilmoqda) ma'lum vaqt ichida bo'lishida yanada ko'proq uchraydi, bu esa fanning maqsadli mazmuniga aylanib, uni o'rganishda asosiy turtki bo'lgan omillardan biri sanaladi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, rivojlangan xorijiy mamlakatlarda chet elliklar uchun "Madaniyatlararo ta'lim" yoki "Madaniyatlararo pedagogika" ishlab chiqilganligini qayd etish mumkin. Bundan tashqari, ingliz va amerika ilmfanida "Cultural Studios, ya'ni madaniyatshunoslik" deb ataladigan fan ham o'z g'oyalari va nazariyalari bilan xorijiy tillarni o'qitish didaktikasini takomillashtirishga o'z hissasini qo'shayotganligini sohaga oid qator manbalar tahlilidan ko'rishimiz mumkin. Jumladan, 1980-yillarda aynan "Cultural Studios"da "madaniyat" tushunchasi yangicha izohlanganligi sababli xorijiy til darslariga qo'shimcha madaniy ma'lumotlar kiritila boshlangan.[1;256-b] Bunda e'tibor nafaqat geografiya, tarix yoki siyosatga, balki, kundalik turmush tarzi to'g'risidagi bilimga, ya'ni kundalik madaniyatga ham qaratilgan. Xorijiy til darslari uchun ushbu mavzular

ustuvorligini hisobga olish o'quv rejasini ham kengaytirishni va qayta ko'rib chiqishni anglatadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ilgari tili o'rganilayotgan mamlakat, uning an'ana va urf-odatlarini haqidagi statistik ma'lumotlar xorijiy til darslarida chet el madaniyatining "vositachisi" hisoblangan bo'lsa, endi kundalik hayotdagi munosabatlar haqidagi ma'lumotlar birinchi o'ringa chiqadi: masalan, tili o'rganilayotgan mamlakat jamiyatida vaqt yoki makonga qanday munosabatda bo'lishi, individual yoki jamoaviy munosabatlar ustuvor bo'lishi haqidagi ma'lumotlar shular jumlasidandir. AQSHda paydo bo'lgan Cultural Studios – madaniyatshunoslik dastlab kundalik madaniyatga nisbatan yuqori madaniyatni qarama-qarshi qo'yish haqida ijtimoiy tadqiqotlar sifatida shakllangan bo'lsa-da, Germaniyada chet elliklar (muhojirlar) uchun ta'lim, ya'ni tobora ko'payib borayotgan multi madaniyatli jamiyat muammolari bilan shug'ullanishni maqsad qilgan. Chet eldan kelgan muhojirlar uchun ta'limda til bilimlaridagi kamchiliklar bilan bir qatorda nemis "me'yorlari"dan chetga chiqadigan madaniy munosabatlar ham kamchilik sifatida qaraladi va bu ko'p madaniyatli jamiyatni shaxsiy "taraqqiy etish o'rni" sifatida ko'radigan madaniyatlararo ta'limga aylangan. Ushbu jamiyatning har bir a'zosi boshqa madaniyat vakillari bilan muvaffaqiyatli muloqot qila olishi va nafaqat "begona" qadriyatlarini hurmat qilishi, balki o'z madaniy qiyofasini ham namoyon eta olishi kerak, deb qaraladi. Ushbu jihatlarni e'tiborga olsak, "madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi" ko'p madaniyatli jamiyat a'zolari uchun asosiy kompetensiya sifatida namoyon bo'ladi.

Shu nuqtai nazardan kelib chiqqan holda G.Avernhaymer "...madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini madaniy ma'nolar va xulq-atvorni muhokama qilish, xorijiy sherikka nisbatan bag'rikeng va sezgir bo'lish hamda madaniy o'zini o'zi aks ettirishni muhim deb bilish qobiliyati sifatida" [2;15-22-b] belgilaydi. Garchi mehnat muhojirlari guruhi multi madaniyatli jamiyatga qo'shib ketgan bo'lsa-da, chet elliklar yoki kelib chiqishi migrant bo'lgan rezidentlar uchun madaniyatlararo pedagogikani o'rganish maqsadli markazga aylangan. Ularning nemis tilini bilishi masalasi ham markaziy ahamiyat kasb etishda davom etmoqda.

Madaniyatlararo ta'limning asosiy tamoyillari va tushunchalari, shuningdek, vazifalari hamda maqsadlari nemis tilini ikkinchi til sifatida o'qitish amaliyotida o'z ifodasini topishini va keyinchalik nemis tilini chet til sifatida o'qitish fani mazmuniga singdirilishini hozirgi kun darsliklarida ko'rishimiz mumkin.

Muhokama. Ushbu jihatlarni o'rganish va tahlil etishdan shu narsa ayon bo'ladiki, birinchi marta ko'p madaniyatli jamiyatlarda, masalan, AQSH yoki Germaniyada chet tilni o'rgatish bilan bog'liq holda to'plangan bu g'oyalar didaktika uchun rag'batlantiruvchi material bo'lib xizmat qilgan va natijada, u nemis tili zamonaviy konsepsiyalarida ham o'z ifodasini topa boshlagan. Germaniya ta'limida "Mamlakatshunoslik" tushunchasining kengayishi va uning til didaktikasiga integratsiyalashuvi bilan "kommunikativ kompetensiya" yoki kommunikativ ko'nikmalarning dolzarb maqsadi transmilliy muloqot ko'nikmalari deb nomlanishiga sabab sifatida qaraladi. [3;10-12-b] Keyinchalik esa madaniyatlararo pedagogika fanidan kelib chiqqan "madaniyatlararo kompetensiya" atamasi mamlakatshunoslik didaktikasi tadqiqotlarida o'rganila boshlagan. Mazkur jarayon ilmiy adabiyotlarda "madaniyatlararo yondashuv" (Interkulturelle Ansatz) yoki "madaniyatlararo mamlakatshunoslik"(Interkulturelle Landeskunde) termini ostida yoritilib, bundan 1990-yillarning boshlariga qadar chet el madaniyati haqida iloji boricha ko'proq ma'lumot berish

maqsad qilingan bo'lsa, hozirda tildagi madaniy ma'lumotlar uchun ham "mas'ul" xalqaro madaniyatlararo mavzusida olib borilayotgan tadqiqot ishlarida aynan jamiyat hayoti diqqat makrazga qo'yilmoqda. [4;16-b] Bu shuni anglatadiki, madaniyatlararo muloqotda nafaqat madaniyatga xos bilimlarni o'zlashtirish, balki xorijiy madaniyatlar bilan munosabatda bo'lish, ko'nikma va malakalarni rivojlantirish ustuvor ahamiyatga ega. Shu bilan birga, u mamlakatshunoslikka oid fanlar didaktikasining boshqa ikki jihati, ya'ni geografiya, tarix va ba'zi kundalik hodisalar haqida ma'lumot beruvchi til bilan bog'liq jihat, shuningdek, nutq kompetensiyasi hamda talqin qilish qobiliyatiga qaratilgan muammo bilan bog'liq jihat sifatida o'rganiladi; chet tildagi "hamkor" bilan muloqot muammolarini ko'rib chiqish, muvafaqqiyatli muloqot yuritishda "dastak", vosita bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogikada fan sifatida shakllangan "madaniyatlararo mamlakatshunoslik" nafaqat o'zaro munosabat va munosabatlar darajasidagi o'quv maqsadlariga ega, balki boshqa o'quv maqsadlari doirasida (bilim, tushuncha va ko'nikmalar kabi) ham ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, "bunda material tanlash mezonlari va madaniyatlararo o'rganish uchun maxsus uslubiy protseduralar mavjud, shuning uchun kognitiv yoki kommunikativ mintaqaviy yondashuvlarning foydali tomonlarini ma'lum darajada "to'xtatib qo'yadigan" va ularni davom ettiradigan mustaqil madaniyatlararo mintaqaviy tadqiqotlar haqida gapirish o'rinlidir va bular madaniyatlararo belgilar orqali amalga oshiriladi. [5;20-b].

Chet tillarni o'qitish didaktikasi yoritilgan manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, xorijiy tillar ta'limida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantirishda uch xil turli munozarali yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- germenetika va adabiyotshunoslikdan yo'g'rilgan o'z va begona kontentning o'zaro ta'siri va bog'liqligi: bundan chet til didaktikasiga "o'zgan tushunish" yoki "madaniyatlararo tushunish" kabi atamalar kirib kelgan.

- ikkinchi munozarali yo'nalish madaniyatlararo aloqalar muammolari bilan shug'ullanadigan fanlardan, ya'ni Amerika madaniyatshunosligi va chet elliklar uchun nemis tili ta'limidan kelib chiqqan. Ushbu fanlarning asosiy tamoyillari madaniyat va ta'limning ma'lum xarakterli xususiyatlar yoki munosabatlardagi yangi tushunchasini o'z ichiga oladi. Ushbu asosiy tamoyillar chet tilni o'qitish tartibi va ahamiyati haqidagi munozaraga ta'sir ko'rsatdi, buni ayniqsa chet til didaktikasida aniq ko'rish mumkin; bunda o'qitish jarayoni, birinchi navbatda, o'quv jarayoni va shundan keyingina bilimlarni "yetkazib berish" jarayoni sifatida qaraladi.

- uchinchi yo'nalish esa chet til didaktikasining o'zidan kelib chiqqan bo'lib, mamlakatshunoslikning yangi tushunchasi bilan bog'liq. Mazkur doirada chet tilni o'qitishning maqsadi sifatida umumiy muloqot qilish qobiliyati mamlakatshunoslik materiallarining madaniyatlararo funksiyasi orqali kengaytirilishi olimlar tomonidan alohida ta'kidlanadi. Bu yerda "transmilliy muloqot qobiliyatlari" va "madaniyatlararo kompetensiya" kabi atamalar keng qo'llaniladi. Ushbu muammo yoritilgan ko'plab asarlarda tez-tez uchratish mumkin bo'lgan yana bir atama "madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya" sanaladi.

Shuni ham aytib o'tish joizki, ko'pincha "madaniyatlararo" so'zi qavs ichida beriladi, go'yo muallif kommunikativ kompetensiyaning madaniyatlararo tomonini ta'kidlash kerakmi yoki yo'qligini hal qila olmaydi. Ko'rinishidan, ba'zi mualliflar uchun kommunikativ va madaniyatlararo muloqot kompetensiya o'rtasida muhim farq yo'q. [6;181-205-b].

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyani chet tillarini o'qitishning mustaqil va mos maqsadi sifatida ko'rib chiqishdan va kommunikativ kompetensiya bilan bog'liqligini ko'rib chiqishdan oldin, madaniyatlararo o'rganishning uchta muhim xususiyatini aytib o'tish lozim, deb hisoblaymiz:

1. Madaniyatlararo ta'lim ikki tomonlama xarakterga ega. Ikki tomon, ya'ni o'z va chet el madaniyati o'rtasida yaqin va o'zaro ta'sir qiluvchi munosabatlar mavjud bo'lib, uning maqsadi madaniyatlararo tushunishdir.

2. Madaniyatlararo ta'lim madaniyatning klassik, ya'ni "urf-odatlarini ulug'lash" yoki "yuqori turmush tarzi" [7;25-b].tushunchasidan farqli o'laroq odamlarning kundalik turmush tarzi haqidagi madaniyatning yangi tushunchasini namoyon etadi.

3. Madaniyatlararo ta'lim bu – shaxsga yo'naltirilgan, ya'ni ko'nikmalarni rivojlantirishni o'z ichiga olgan, bilimlarni "yetkazib berish"dan ustun turadigan, o'quv jarayonini butunlay boshqa darajaga olib chiqadigan shaxs ta'limidir.

Kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalarni taqqoslash va ular haqidagi ilmiy adabiyotlarni o'rganish asnosida shu narsa ma'lum bo'ldiki, madaniyatlararo kompetensiya o'tgan asr so'nlarida chet tillarni o'qitish maqsadiga aylangan. Shu o'rinda "Madaniyatlararo kompetensiya atamasi o'zidan oldingi "kommunikativ kompetensiya"ni nemis tilini chet til sifatida o'qitishning yangi global maqsadi sifatida deyarli o'zgartirmadi va bir xil ma'noli shunchaki "moda" so'zga aylandi deb ta'kidlovchi fikrlar ham mavjud.

"Kommunikativ kompetensiya" deganda aslida nima tushuniladi va bu konsepsiyada nimalar diqqat markazda bo'ladi, kabi savollarga qator olimlar bergan fikrlardan eng muhimlaridan biri sifatida quyida antropolog va sotsiolingvist ta'rifini keltirish mumkin: "**kommunikativ kompetensiya** bu – so'zlovchi va kitobxonning grammatik, psixolingvistik, ijtimoiy-madaniy va amaliy mavjud bilimlari va shunga mos ravishda ushbu tildan foydalanish qobiliyatidir. Ushbu yondashuvni Canale va Svain[8;1-47-b] ishlarida ham uchratishimiz mumkin.

Natijalar. Sohaga oid adabiyotlar tahlilidan ma'lum bo'ladiki, kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari sifatida "qabul qilingan" komponentlaridan farqli o'laroq, olimlar umumiy kommunikativ kompetensiya haqida emas, balki individual kommunikativ qobiliyatlar, ya'ni o'qish kommunikativ kompetensiya, yozish kommunikativ kompetensiya, tinglab tushunish va gapirish kommunikativ kompetensiyani alohida-alohida tadqiq etishgan. Ushbu kompetensiyalarning rivojlanish darajasi har xil bo'lishi mumkin bo'lsa-da, mazkur jarayonda kommunikativ matnlarning barcha turlari muhim rol o'ynashi va faqat bitta turdagi muloqotni (masalan, faqat yozma kommunikativ kompetensiya) yaxshi o'zlashtirish umumiy kommunikativ kompetensiyaga olib kelmasligi alohida ta'kidlanadi. Gapirish ko'nikmasi ko'pincha boshqa ko'nikmalarga qaraganda alohida ta'kidlanadi va kommunikativ kompetensiya ichki tayyorlik va gapirish qobiliyati sifatida tushuniladi. [9;1-47-b] Yozish, tinglash va o'qish kabi boshqa kommunikativ ko'nikmalar ko'pincha e'tibordan chetda qoladi.

Xorijiy tadqiqot ishlarida kommunikativ kompetensiya ko'pincha quyidagi "kichik" kompetensiyalarni o'z ichiga oladi:

- Lingvistik kompetensiya
- Sotsial kompetensiya
- Sotsiolingvistik kompetensiya
- Diskursiv kompetensiya

- Strategik kompetensiya
- Ijtimoiy-madaniya kompetensiya

Mazkur kompetensiyalar xorijiy tillar ta'limida muhim o'rin egallashidan kelib chiqqan holda ularni bo'lajak o'qituvchi, xatto maktab bitiruvchilarida shakllantirish muhim sanaladi. Shu nuqtai nazardan yangi qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi uzluksiz ta'lim tizimining davlat ta'lim standartida kommunikativ kompetensiya chet til o'qitishning asosiy maqsad va vazifalari darajasida qayd etilgan. Jumladan, "O'zbekiston Respublikasida ta'limning barcha bosqichlarida chet tilni o'qitishning asosiy maqsadi o'rganuvchilarning ko'p madaniyatli dunyoda kundalik, ilmiy va kasbga oid sohalarda faoliyat olib borishi uchun chet tilda kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdan iborat.

Chet til kommunikativ kompetensiyasi – o'rganilayotgan chet til bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni muloqot jarayonida qo'llash qobiliyatidir.

Ushbu hujjatda kompetensiyalar quyidagi guruhlarga ajratiladi:

Lingvistik kompetensiya til materialli (fonetika, leksika, grammatika) haqida bilimlar va nutq faoliyati turlari (tinglash, gapirish, o'qish va yozish) bo'yicha ko'nikmalarni egallashni nazarda tutadi.

Sotsiolingvistik kompetensiya so'zlovchining biror bir nutqiy vaziyat, kommunikativ maqsad va xohish-istagidan kelib chiqqan holda kerakli lingvistik shakl, ifoda usulini tanlash imkonini yaratadi. Sotsiolingvistik kompetensiya ijtimoiy-madaniy kompetensiyani o'z ichiga olib, autentik nutqning milliy xususiyatlarini: o'zi yashayotgan mamlakatning urf-odatlarini, qadriyatlarini, marosimlarini va boshqa milliy-madaniy xususiyatlarni bilish hamda tili o'rganilayotgan mamlakat bilan taqqoslagan holda taqdim eta olish qobiliyatini ko'zda tutadi.

Pragmatik kompetensiya o'rganilayotgan chet tilda kommunikativ vaziyatda tushunmovchiliklar paydo bo'lganda takroran so'rash, uzr so'rash va hokazolar orqali murakkab vaziyatlardan chiqib keta olish qobiliyatini nazarda tutadi. Mazkur standartda diskurs kompetensiyasi pragmatik kompetensiya tarkibiga kiritildi. Mazkur kompetensiya og'zaki yoki yozma nutqda fikrlarni tegishli til vositalari orqali ifodalashni nazarda tutadi. Diskurs kompetensiyasi og'zaki yoki yozma nutqdagi izchillikni ta'minlashda lingvistik signallarni tushunish va interpretatsiya qilish ko'nikmalarini nazarda tutadi" [10;1-b].

Demak, tobora Evropa ta'lim standarti bilan raqobatlasha olish darajasiga ko'tarilayotgan O'zbekiston milliy ta'lim tizimida ham aynan kommunikativ kompetensiya o'quv jarayonining maqsadiga aylandi.

Yuqorida tilga olingan kompetensiya turlaridan biri – diskurs kompetensiyasi mazmunli muloqotda samarali ishtirok etish uchun ayrim bayonotlarni tushunish va mantiqiy qurish qobiliyati, strategik kompetensiya esa boshqa sohalarda bilim va ko'nikmalarning yetishmasligini qoplaydigan verbal va noverbal strategiyalardan foydalanish qobiliyati hamda sotsial kompetensiya boshqalar bilan muloqot qilish istagi va tayyorligini hamda muloqot jarayonini boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ushbu tasnifga biz ham qo'shilishimizning sababi unda qator tarkibiy kichik kompetensiyalarni, jumladan, ijtimoiy-madaniy va ijtimoiy, ya'ni madaniy komponentga alohida ahamiyat berilgan.

Agar ilgari o'zaro tushunishga erishishga qaratilgan shaxslararo o'zaro ta'sir jarayoni sifatida muloqotning o'ziga urg'u berilgan bo'lsa, endi so'zlovchining madaniy kelib chiqishi yoki ijtimoiy-madaniy konteksti ham xuddi shunday muhim deb qaraladi. Kommunikativ yondashuvda madaniy kontekst nisbatan doimiy hodisa sifatida qaralsa, madaniyatlararo

yondashuvda madaniyat bir xil hodisa sifatida qaralmaydi va suhbatdoshlar bir nechta madaniy doiralar yoki madaniy ma'lumot tizimlarining vakillari sifatida tushuniladi.

Mazmun jihatidan chet tilni faqat tizim sifatida emas, balki yot tafakkur, yot turmush tarzi ifodasi sifatida tan olish va egallash talab etiladi. Kontrastiv o'rganish va taqqoslash orqali biz o'z madaniy stereotiplarimiz, vositachilik ma'nolarini va (oldindan) o'zga haqida mulohazalarimizni hosil qila olish va ularni yangi pozitsiyalar hamda nuqtai nazarlar bilan baholash jarayoni birdek muhimdir. Kognitiv komponentning ahamiyati, ayniqsa, bilimlarni o'zlashtirishda aniq namoyon bo'ladi.

Kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyani chet tillarini o'qitish maqsadlari sifatida tenglashtirib bo'lmasligi haqidagi munozara yakunida biz "kommunikativ kompetensiya" tushunchasining ma'lum "kamchiliklari" mavjud ekanligiga duch keldik.

Xulosa. Yuqorida qayd etilgan qarash va ilmiy xulosalarga asoslanib shunday xulosaga kelish mumkinki, madaniyatlararo yondashuv boshqa pedagogik yondashuvlarga nisbatan chet tillarni o'qitishdagi yangiroq "hodisa" sanalib, uning rivojlanishiga boshqa qator fan sohalarini o'z ta'sirlarini ko'rsatgan. Bu bilim sohalariga taalluqli terminologiyada ishlatiladigan atamalarni chalkashtirib yuborishga olib keladi. Biroq, madaniyatlararo yondashuv o'ziga xos yo'nalish va g'oyalarga ega, shuning uchun u chet tillarini o'qitishning yangi usuli deb qaralishi mumkin. Shuni ta'kidlash joizki, madaniyatlararo kompetensiyani kommunikativ kompetensiya bilan tenglashtirib bo'lmaydi, chunki bu ikki kompetensiya turli kognitiv, metodik-didaktik "markazlar"ga ega.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Fantini A. A Central Concern: Developing Intercultural Competence. // SITOccasional Papers Series. Brattleboro: VT. 2003. –P. 256.
2. Auernheimer G. Einführung in die interkulturelle Pädagogik. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Interkulturelle Kommunikation und Kompetenz. // „Migration und soziale Arbeit“, Heft 1, 2003. – S. 15-22.
3. Werestschagin E., Kostomarov W. Sprache und Kultur. 1983. – S. 10-12.
4. Obidova G.K. Chet tilini o'qitish jarayonida talabalarda ekologik madaniyatni shakllantirish texnologiyalari: Ped.fan.b.fals.dok. ...diss. – Toshkent, 2019. –B. 16.
5. Zeuner, U. (1997). Landeskunde und interkulturelles Lernen in den verschiedenen Ausbildungsbereichen „Deutsch als Fremdsprache“ in der technischen Universität Dresden. Zeitschrift für interkulturellen Fremdspracheunterricht [Online], 2(1). Zugriff am 2.10.2007 unter http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal /jg_02_1/ beitrag/ zeuner.htm
6. Knapp-Potthoff A. Interkulturelle Kommunikationsfähigkeit als Lernziel. – München: Iudicium, – S. 181-205.
7. Flehsig K. Kleines Handbuch Didaktischer Modelle. Eichenzell: Verlag für lebendiges Lernen. 1995.
8. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language learning and testing. // Applied Linguistics 1998, 1/1, – S. 1-47.
9. Nevirko L. Die Entwicklung der kommunikativen Kompetenz im Rahmen eines neuen Ausbildungsmodells für Englischlehrer. Zugriff am 29.11.2007 unter : http://old.ippd.ru/bibl/pedagog_razvitie/p9_f002.doc
10. Chet tillar bo'yicha uzluksiz ta'lim uchun davlat ta'lim standartida berilgan o'quv fanining maqsad va vazifalari. Internet manba: <https://lex.uz/docs/2165717>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).